

stav Freytag (1816–1895), som i øvrigt også havde beskæftiget sig med denne tid i *Bilder aus der deutschen Vergangenheit*, bd. 3. Denne småtryksamling er katalogiseret af P. R. Franke i *Hamburger Beiträge zur Numismatik*, bd. IV (12/13), 1959, s. 235–238, og der synes her at være flere titler, som mangler hos Redlich. Det kan nævnes, at Det kongelige Bibliotek naturligvis har en righoldig samling af denne litteratur (også her synes der at være et par tilføjelser at gøre til Redlich), ligesom den også er repræsenteret i biblioteket på Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet.

Disse bemærkninger tjener kun til at stille Redlichs arbejde i relief. Han har systematiseret og udnyttet en ellers lidet kendt kildegruppe, således at man ikke alene med fornøjelse læser den lille bog, men også får lyst til at gå i gang med de originale kilder.

Jørgen Steen Jensen

J. den Tex: Oldenbarnevelt I–II. Cambridge, at the University Press 1973. xii + 760 s., ill. £ 21.00.

Det er unægteligt rigtigt som smudsomslagets reklametekst bebuder, at den hollandske jurist, Jan den Tex' biografi gennemgår alle sider af Jan van Oldenbarnevelts mangeartede indsats i Nederlandenes historie fra hans fødsel i Amersvoort 1547 til eksekutionen 1619, og det hører utvivlsomt til bogens fortjenester, at den netop gør et forsøg på at placere Oldenbarnevelts andel i Nederlandenes indre og ydre politik indenfor rimelige proportioner. Værket bærer blot altfor tydelige spor af at være *an abridgement* (i omfang ca. 40 %) af den hollandske originaludgave i fem bind (1971), der foruden den stærkt analyserende tekst også rummer et stort antal ekskursor, noteapparat og bibliografi. Kondenseringen har fjernet enhver antydning af analyse og leverer en velskrevet, men noget problemløs tekst. Det vil (også på andre punkter end netop Oldenbarnevelts biografi kunne tjene som standard-opslagsværk (om man vil investere £ 21 i dette formål) til afløsning af John Motleys helt forældede fremstilling, men til forskningsformål overflødig gør oversættelsen ingeniunde den hollandske original.

E. Ladewig Petersen

Heimold Helczmanouszki (udg.): Beiträge zur Bevölkerungs- und Sozialgeschichte Österreichs. Nebst einem Überblick über die Entwicklung der Bevölkerungs- und Sozialstatistik. München, R. Oldenbourg Verlag, 1973. 448 s. DM 52,-.

Da det Internationale Statistiske Institut i 1973 holdt møde i Wien, benyttede Østrigs statistiske centralmyndigheder lejligheden til at fremlægge dette samleværk under redaktion af lederen af landets befolkningsstatistik. Noget præg af lejlighedsskrift finder man dog kun i de 4 små indledningsartikler om sta-

tistisk virksomhed i Østrig og om forholdet – specielt i Østrig – mellem statistik og henholdsvis geografi, historie og sociologi.

Nok så væsentlige er de 9 afhandlinger, som værket i øvrigt består af. De deler sig naturligt i 3 hovedgrupper, hvoraf den førstes emne er befolkningsudviklingen i Østrig, hvorved man forstår den nuværende østrigske stats område. Den anden hovedgruppe beskæftiger sig med udviklingen i befolknings- og socialstatistikens indsamling og organisation siden folketællingen i 1754, og endelig udgøres den tredje hovedgruppe af mere enkeltstående socialhistoriske og demografiske afhandlinger.

Den første hovedgruppe om befolkningsudviklingen omfatter 3 bidrag. *Kurt Klein* forsøger for perioden fra begyndelsen af det 16. til midt i det 18. århundrede at skønne over befolkningens størrelse på grundlag af et varieret, men bestemt ikke problemfrit materiale. Han interesserer sig primært for de enkelte forbundslandes områder, men sekundært også for hele Østrig. Formålet med at omregne til de nuværende forbundslandes områder fremgår ikke af afhandlingen. Sådanne omregninger tilbage i tiden giver selvfølgelig en række problemer, hvorfor man bør kunne argumentere for deres nødvendighed. Artiklen giver i øvrigt en god oversigt og mange nyttige litteraturhenvisninger. Som de fleste arbejder om befolkningsudviklingen før de moderne folketællingers tid lider dens skøn imidlertid under en ikke ubetydelig usikkerhed. Mindre usikkerhed knytter der sig til *Helczmanowszkis* eget bidrag, som er en demografisk analyse af Østrigs befolkning fra den første mere pålidelige folketælling i 1869 til den seneste i 1971. Det tredje bidrag i denne hovedgruppe er af *Michael Mitterauer*, hvis emne er familiestrukturen på landet i det 17. århundrede. En begrebsdiskussion fører ham dog frem til, at det egentlig er husstandsstrukturen, der på denne tid er det interessante, og at det er den, han kan sige noget om. Kildegrundlaget for hans analyse er spinkelt, som det ofte er i den type undersøgelser. Men de fremlagte resultater – om husstandsstørrelse og -struktur, om 3-generations-husstandens sjældenhed etc. – svarer på en række punkter til, hvad man også har fundet andre steder, og set under en komparativ familiesociologisk synsvinkel bliver de derved ganske interessante.

Den anden hovedgruppe består af 2 bidrag, hvis fælles hovedtema er den udvikling, som folketællingerne har gennemløbet siden Maria Theresia i 1754 lod den første folketælling afholde for at få et bedre udgangspunkt for reorganiseringsarbejdet efter arvefølgekrigen. *Christel Durdik* beskriver dels udviklingen i organisationen af folketællingsarbejdet fra 1754 til begyndelsen af dette århundrede på grundlag af omfattende litteraturstudier, dels afspejlingen af samfundsudviklingen i det 19. århundredes sidste halvdel i den offentlige statistiks nye interessefelter. *Johannes Ladstätters* bidrag er en mere teknisk sammenligning af de emner, man har søgt oplysning om ved folketællingerne 1869–1971, ledsaget af en nyttig oversigt over periodens folketællingspublikationer.

Endelig består samlingens tredje hovedgruppe af 4 arbejder om socialhistoriske og demografiske emner. *Elisabeth Lichtenberger*, som i sin hidtidige produktion har beskæftiget sig indgående med Wiens udvikling gennem de seneste århundreder, giver her en fremstilling af udviklingen i byens (og især

Altstadts) sociale struktur siden middelalderen. *Eduard Kunze* skriver – primært på grundlag af de såkaldte 'sjælebeskrivelser' (status animarum) og folketællingerne – blandt andet om den sociale lagdeling i Krems og Stein siden det 18. århundredes sidste halvdel. De to sidste arbejder, af *Jean-Paul Lehnert* og *Klaus Arnold*, er såkaldte familierekonstitutionsstudier, hvor man ud fra oplysninger om kirkelige handlinger m.m. søger at rekonstruere familier og derefter følger deres udvikling over tid. For tiden før den moderne statistik er det en yderst nyttig metode til at erhverve viden om nogle af de demografiske faktorer bag den konstaterede befolkningsudvikling. I begge arbejder savner man imidlertid en redegørelse for de problemer, forfatterne er stødt på, når de skulle 'matche' oplysninger om enkeltpersoner fra forskellige kilder eller kildesteder, det såkaldte identifikationsproblem i denne type forskning. Og dersom forklaringen er, at de to forfattere overhovedet ikke har haft sådanne problemer, så er det en så væsentlig oplysning, at de ikke burde have fortiet den.

Sammenfattende kan det konstateres, at man i det foreliggende arbejde har dels en nyttig introduktion til den østrigske befolkningshistorie og til visse sider af socialhistorien – samt til litteraturen herom – dels en række afhandlinger om demografiske og familiestrukturelle emner, der på grund af metode- og emnevalg vil være af interesse i sammenlignende studier også uden for den snævre østrigske sammenhæng.

Jørgen Elklit

Arngrimur Thorkilsson Vídalín: Den Tredie Part af Det saa kaldede Gamle og Nye Grønlands Beskrivelse. Udgivet af Det grønlandske Selskab i anledning af 250-året for Hans Egedes udrejse til Grønland, med indledning og kommentarer ved Finn Gad. Det grønlandske Selskabs skrifter XII, København, 1971. 128 s. 30 kr.

Det grønlandske Selskab har valgt at markere 250-året for Hans Egedes første rejse til Grønland 1721 med en udgivelse af Arngrimur Thorkilsson Vídalíns manuskript til en grønlandsbeskrivelse fra året 1703.

Selskabet har lagt udgivelsen i hænderne på den kyndige grønlandsforsker, lektor Finn Gad. I udgivermæssig henseende opfylder publikationen alle forventninger med hensyn til ortografisk gengivelse af tekst og noter; og de fyldige kommentarer – og udgiverens oversættelse af de lærde noters græske og latinske passager – bidrager til at gøre publikationen umiddelbart anvendelig for enhver interesseret.

Vídalín var islænding; han var levende optaget af det norrøne Grønland; og han søgte at frugtbar gøre disse norrøne interesser i sine bønskrifter til Frederik IV og centraladministrationen om at få ombyttet sit lidet givtige embede som rektor ved Nakskov latinskole med et præstekald. Som støtte for en af sine ansøgninger indsendte han derfor i 1703 det tredie – hér udgivne – afsnit af sit manuskript til 'Det gamle og nye Grønlands beskrivelse'. Selv døde Vídalín i 1704, uden at opleve et gunstigt resultat af sit bønsskrift. Hans grønlandsbeskrivelse vakte imidlertid for en stund de styrendes interesse; og endnu